

Domagoj Grečl

Može li u hrvatskome Cipar biti Kipar

Cipar je otok i država u Sredozemnom moru. Podijeljen je između Grka i Turaka te stoga ima i dva imena: prvi ga zovu Κύπρος, a drugi Kibris. U hrvatskom se jeziku uobičajilo da ga nazivamo i pišemo Cipar. Kako je došlo do toga da je *K* iz originalnog naziva kod nas postalo *C*? Budući da je to u prvome redu pravopisno pitanje, pogledajmo što o tome kaže hrvatski pravopis.

Naš prvi moderni pravopis izrađen po fonološkome principu, *Hrvatski pravopis* Ivana Broza (Zagreb, 1892), gotovo i ne govori o pisanju odnosno o adaptaciji vlastitih imena iz klasičnih jezika. Više o tome naći ćemo u pravopisu Dragutina Boranića (Zagreb, 1951). Govoreći o prilagodbi odnosno o pisanju riječi iz grčkoga jezika, Boranićev pravopis kaže da se grčko kapa (*K*) u hrvatskom jeziku u načelu piše kao *k*; jedino ako iza njega slijedi *e*, *i* ili *y* može se pisati kao *c*. Upravo taj slučaj, tj. *k* + *e*, *i*, *y* treba posebno razjasniti. Da *k* ispred *e*, *i*, *y* postaje *c*, „kriv” je tzv. tradicionalni izgovor latinskoga jezika. Dakle, u grčkim općim imenicama kapa ispred *e*, *i*, *y* u hrvatskom se piše ili kao *k* (keramika, kitara...) ili kao *c* (centar, ciklus...), a u vlastitim imenima, kaže Boranić, kapa uvijek postaje *k* (Alkibijad, Kir...).

Boranićev je pravopis bio na snazi do g. 1960. kada izlazi *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika* dviju Matica. Taj pravopis uglavnom prihvaća Boranićeva rješenja o pisanju suglasnika *k* u vlastitim imenima grčkoga podrijetla, ali on navodi jedan izuzetak. Taj je izuzetak upravo riječ Kipar koja se, po pravopisu dviju Matica, u hrvatskom može pisati Kipar i Cipar. Babić-Finka-Mogušev *Hrvatski pravopis* ukida dvojstvo Kipar/Cipar te dozvoljava samo oblik Cipar. Samo Cipar imaju Anić-Silićev pravopis i *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Tko je skrivio tu „diskriminaciju” oblika Kipar? Prvo, težnja da se ukine dubleta Kipar/Cipar. Dublete su uvijek bile „bolna točka” svih pravopisa. U nastavnoj praksi uvijek mi je bilo teško učenicima objasniti da, po pravopisu, nešto „može ovako, a može i onako”. Dublete su ponekad neizbježne, ali ih treba smanjiti na najmanju moguću mjeru. Upravo su se zato pravopisci odlučili da ukinu jedan oblik: Kipar ili Cipar. Oni koji su bili za Cipar čak su htjeli ozakoniti da se svako grčko *k* ispred *e*, *i*, *y* zamjenjuje sa *c*. Predlagali su i Cerber, Ciklop, Centaur, Kocit, Cikladi... No taj su prijedlog samo pojedinci prihvatili, pa tako i dan-danas pišu. Drugo, neki su jezični savjetnici preporučivali oblik Cipar navodeći razne argumente. Kao primjer navest ću što o obliku Kipar kaže *Jezični savjetnik s gramatikom* Matice hrvatske (Zagreb, 1971, str. 47): „U grčkim riječima koje su do nas došle preko lat. glas *k* se ispred *e*, *i*, *y* izgovara kao *c*... U nekima od takvih riječi u istočnim se krajevima uobičajio oblik sa *k*, u zapadnim oblik sa *c*: Kipar i Cipar...”

Međutim, u praksi je situacija nešto drugačija. Kad se radi o današnjem, suvremenom otoku, piše se Cipar; a kad je riječ o antičkom otoku koji je povezan s grčkom mitologijom, piše se Kipar. Naši dvojezični rječnici (npr. Deanović-Jernejev hrvatsko-talijanski i Jakić-Hurmov hrvatsko-njemački rječnik) registriraju oba oblika, Kipar i Cipar, a objašnjenje daju pod Cipar. Tako postupa i Klaićev *Rječnik stranih riječi*.

U djelima iz područja klasične filologije i u prijevodima djela iz antičke književnosti uglavnom se javlja oblik Kipar. Prelistao sam neka kapitalna djela o klasičnim jezicima i prijevođe antičke literature. Oblik Kipar našao sam u ovim knjigama:

- S. Senc: *Grčko-hrvatski rječnik* (Zagreb, reprint 1988),
- M. Žepić: *Latinsko-hrvatski ili srpski rječnik* (Zagreb, 1979),
- A. Musić: *Nacrtr grčkih i rimskih starina* (Zagreb, 1910),
- D. Salopek: *Transkripcija i adaptacija grčkih imena* (Zagreb, 1986),
- A. Lesky: *Povijest grčke književnosti*, u prijevodu Z. Dukata (Zagreb, 2001),
- G. Schwab: *Najljepše priče klasične starine*, u prijevodu S. Hosua (Zagreb, 21985)
- u Maretićevim prijevodima *Ilijade*, *Odiseje*, *Eneide* i *Metamorfoza*,
- u Klaićevu prijevodu *Eneide*,
- u Petronijevim *Satirama*, u prijevodu M. Kuzmića (Zagreb, 1932),
- u Hesiodovu *Postanku bogova* i *Homerovim himnama*, u prijevodu B. Glavičića (Sarajevo, 1975),
- u Pindarovim *Odama* i *fragmentima*, u prijevodu T. Smerdela (Zagreb, 1952),
- u Tukididovu *Peloponeskom ratu*, u prijevodu S. Telara (Zagreb, 1957) ...

Kako vidimo, oblik Kipar javlja se u djelima znanstvenika i prevoditelja od glasa koji su svi odreda dobro znali hrvatski.

Prihvaćanje odnosno adaptacija u hrvatsku latinicu imena iz jezika koji se ne služi latinicom poseban je problem. Grčki jezik, iako u Hrvatskoj ima veliku tradiciju, predstavlja problem upravo u vezi s pismom. Na prvi pogled može nam se učiniti da se grčko pismo može bez većih poteškoća prebaciti u latinicu, no ipak dolazi do nekih problema. Još se više sve zakompliciralo što mi, po tradiciji, grčke dvoglasnike, pa i neke glasove, zamjenjujemo po uzoru na latinski jezik. Naprimjer, grčki dvoglasnik *ai* zamjenjujemo našim *e*, a kolebamo se i pri zamjeni suglasnikâ *s* i *k*: *s* zamjenjujemo sa *s* ili sa *z*, a *k* sa *k* ili sa *c* [Αἴσωπος – Ezop ili Esop; Μοῦσα – Muza; κίστη – cista; κενοτάφιον – kenotaf(ij)].

Iako nam se može činiti opravdanim grčko Κύπρος pisati Cipar (što ima potvrdu u praksi), držim da bismo se ipak trebali opredijeliti za Kipar jer Grci sigurno nisu *k* ispred *e*, *i*, *y* izgovarali *c* nego *k*; a i ne bih pravio izuzetak od pravila da grčka vlastita imena, za razliku od općih imenica, zadržavaju *k* ispred samoglasnika *e*, *i*, *y*.